

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

RAQAMLI DAVRDA AN'ANAVIY KITOBXONLIKNING YO'NALISHLARI

Akramjonova Muhlisa Ikromjon qizi
O'zbekiston Xalqaro Islomshunoslik akademiyasi

Anotatsiya: Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar tez sur'atlarda rivojlanayotgan hozirgi zamonda an'anaviy kitobxonlikning o'rni va yo'nalishlari tahlil qilinadi. Kitob o'qishga bo'lgan qiziqishning pasayishi, yoshlar orasida raqamli kontentga ortib borayotgan ehtiyoj, axborot muhitidagi o'zgarishlar an'anaviy kitobxonlikka qanday ta'sir qilayotgani ilmiy nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maktab va oliy ta'lim muassasalarida kitobxonlikni rivojlantirish, uni raqamli resurslar bilan uyg'unlashtirish, o'qishga bo'lgan motivatsiyani oshirish usullari hamda jamiyatda kitobxonlik madaniyatini saqlab qolish yo'llari yoritilgan. Maqolada o'qituvchi, kutubxonachi, ota-onalar va yoshlarning bu jarayondagi roli psixopedagogik va ijtimoiy nuqtai nazardan baholanadi.

Kalit so'zlar: Kitobxonlik madaniyati, raqamli texnologiyalar, o'quvchi motivatsiyasi, an'anaviy kitob, elektron resurslar, axborot asri, mutolaa, ta'lim tizimi, zamonaviy o'qish modeli.

Bugungi kunda insoniyat axborotga to'yingan jamiyatda yashamoqda. Raqamli texnologiyalar hayotning deyarli barcha sohalariga chuqur kirib kelgani bois, o'qish madaniyatida ham tub o'zgarishlar ro'y bermoqda. Ilgari bilim manbai faqat kitoblar bo'lgan bo'lsa, hozirda internet, audiokitoblar, elektron kutubxonalar, qisqartirilgan kontentlar asosiy axborot manbaiga aylanib bormoqda. Bu esa ayniqsa, yoshlar orasida an'anaviy kitobxonlikka bo'lgan munosabatda salbiy o'zgarishlar yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda.

Mazkur maqolada an'anaviy kitobxonlikning o'ziga xos jihatlari, uning raqamli davrdagi o'rni, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. O'quvchilar orasida mutolaa madaniyatini shakllantirish, raqamli resurslardan oqilona foydalanish orqali kitobga bo'lgan qiziqishni oshirish masalalari zamonaviy ta'lim va tarbiya jarayonining muhim vazifalaridan biri sifatida ko'rib chiqiladi.

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalar taraqqiyoti kitobxonlik madaniyatiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. An'anaviy kitob o'qish faoliyati, bosma nashrlarga bo'lgan qiziqish bir necha omillar ta'sirida o'zgarib, yangi shakllarda namoyon bo'lmoqda. Aytish mumkinki, bugungi kunda mutolaa madaniyati "analog" (an'anaviy) va "raqamli" (elektron) shakllar o'rtasida muvozanat topishga urinmoqda. Bu esa, ta'lim tizimi, oilaviy tarbiya va jamiyat oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda.

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

Bir tomondan, elektron kitoblar, audio mutolaa, onlayn kutubxonalar o'qishga qulaylik va imkoniyatlar yaratmoqda. Ayniqsa, mobil qurilmalarda o'qish imkoniyati yoshlar orasida o'qishga bo'lgan yondashuvni o'zgartirdi. Boshqa tomondan esa, bu qulayliklar ko'plab salbiy oqibatlariga ham olib kelmoqda: diqqatni jamlash qobiliyati susayishi, chuqur o'qishdan voz kechish, faqat sarlavhalar yoki qisqartirilgan mazmun bilan cheklanib qolish hollari ortmoqda.

An'anaviy kitobning o'rmini hech narsa bosa olmaydi, sababi u nafaqat axborot manbai, balki estetik zavq, tasavvur, mantiqiy tafakkur, so'z boyligi va ma'naviy olamni shakllantiruvchi vositadir. Raqamli vositalardan foydalanish esa, o'qish jarayonini faqatgina qulaylashtirish vositasi sifatida qaralishi lozim.

Shu sababli hozirgi raqamli asrda an'anaviy kitobxonlikni rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. **Ta'lim muassasalarida integratsiyalashgan kitobxonlik darslarini joriy etish** – maktablarda o'quv dasturlariga mutolaa bo'yicha mustaqil darslar kiritilishi, har bir fan doirasida mavzuga oid badiiy yoki ilmiy kitoblar tavsiya etilishi o'quvchilarda o'qishga nisbatan barqaror qiziqish uyg'otadi.

2. **Raqamli va an'anaviy o'qish o'rtasida balans yaratish** – elektron resurslardan foydalanishni cheklamay, balki ularni to'g'ri yo'naltirish orqali an'anaviy kitobxonlikka yo'naltirish mumkin. Masalan, audiokitoblarni tinglagandan so'ng, bosma kitobni o'qib yakuniy xulosa chiqarish tizimi joriy etilishi mumkin.

3. **"Yosh kitobxon", "Eng yaxshi mutolaachi", "Men sevgan kitob" kabi tanlovlarni rivojlantirish** – bu tanlovlar yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni izlanishga undaydi va mutolaa madaniyatini shakllantiradi. Tanlovlarda raqamli vositalardan foydalanish imkoniyatini ham kiritish (masalan, video sharh, elektron prezentatsiya) ularni zamonga moslashtirishda yordam beradi.

4. **Oila va jamoaning hamkorligi** – o'quvchining kitobxonlik faoliyati faqat maktab bilan cheklanmasligi kerak. Ota-onalar o'z farzandlariga shaxsiy kitob javoni tashkil qilib berishi, oilaviy o'qish kechalari o'tkazishi, farzandlariga yaxshi kitoblar tavsiya qilishi zarur. Jamoatchilik esa kutubxona faoliyatini raqamli xizmatlar bilan boyitib, yoshlar uchun jozibador muhit yaratishga mas'uldir.

5. **O'qishga bo'lgan ichki motivatsiyani rivojlantirish** – psixologik nuqtai nazardan olib qaralganda, bolada yoki o'quvchida o'qishga bo'lgan ehtiyoj paydo bo'lishi uchun uning o'zini anglash, mustaqil qaror qabul qilish,

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 1-son. 3-qism. Noyabr-2025

ijtimoiy mavqeni oshirish istagi kabi omillar inobatga olinishi kerak. Bunda o'qituvchining ilhomlantiruvchi roli muhim ahamiyat kasb etadi.

6. **Kutubxonalar faoliyatini modernizatsiya qilish** – zamonaviy kutubxonalar faqat kitob saqlanadigan joy emas, balki interaktiv ta'lim va madaniy muloqot markaziga aylanishi zarur. Multimedia vositalari, elektron resurslarga kirish imkoniyati, o'quvchilar uchun yaratib berilgan qulay sharoitlar kitobga bo'lgan munosabatni ijobiy tomonga o'zgartiradi.

Bugungi kunda o'quvchilar o'rtasida kitobga bo'lgan qiziqish darajasini belgilovchi mezon sifatida nafaqat mutolaa soni, balki o'qilgan asardan chiqarilgan xulosa, muloqot qilish qobiliyati, ijodiy tafakkurga ta'siri ham muhim hisoblanadi. Bu jihatlar ayniqsa raqamli vositalar orqali amalga oshirilgan o'qish jarayonida nazorat qilish qiyinlashadi. Shu bois, an'anaviy o'qishning ijtimoiy va psixologik afzalliklarini asrab qolish muhim vazifa sifatida dolzarbligicha qolmoqda.

Shu nuqtai nazardan olib qaralganda, raqamli davrda an'anaviy kitobxonlikni yo'qotmaslik, balki uni zamonaviy talablarga moslashtirish orqali yangi bosqichga olib chiqish zarur. Bunda ta'lim tizimi, oilaviy muhit, ommaviy axborot vositalari va jamoatchilik o'zaro uzviy hamkorlikda ishlashi kerak.

Raqamli asrda yashayotgan bugungi avlod uchun an'anaviy kitobxonlik yangi shakllarda namoyon bo'lishi zarur. Kitobxonlik nafaqat ma'lumot olish manbai, balki tafakkur, axloq, estetik did va ma'naviyatni shakllantiruvchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Elektron texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalanilgan holda an'anaviy mutolaa madaniyatini rivojlantirish – zamonaviy ta'limning muhim vazifasiga aylanmoqda.

Kitob o'qishga muhabbat uyg'otish, yosh avlodni o'qishga rag'batlantirish, ta'lim, tarbiya, oilaviy muhit va jamoatchilik hamkorligida amalga oshiriladigan ijtimoiy jarayondir. Shu bois, raqamli dunyo sharoitida kitobxonlikka doir yondashuvlar yangicha uslubda yo'lga qo'yilishi kerak. Bunda tanlovlar, interaktiv metodlar, kutubxona infratuzilmasini modernizatsiya qilish, ta'lim dasturlarini takomillashtirish orqali mutolaaga bo'lgan ehtiyojni oshirish mumkin.

An'anaviy va raqamli kitobxonlikni muvozanatli birlashtirish, ularning afzalliklarini uyg'unlashtirish orqali zamonaviy mutolaa modeli yaratilsa, yoshlar ongida mustahkam bilimlar, tafakkur va ma'naviyat asoslari shakllanadi. Bu esa sog'lom jamiyat va taraqqiyotga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch." – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Rasulov A., Rahmonqulova S. "Kitobxonlik madaniyati va yoshlar." – Toshkent: O'qituvchi, 2019.

**O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
1-son. 3-qism. Noyabr-2025**

3. Nurmatov F. “Raqamli davrda o‘qish motivatsiyasi.” // Pedagogika va psixologiya jurnali, 2021, №3.
4. Tojiboyeva D. “Axborot asrida kutubxona faoliyatining transformatsiyasi.” – Toshkent: Ijtimoiy fanlar, 2020.
5. “O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish bo‘yicha farmoni”, 2022 yil.
6. UNESCO. “Reading in the digital age: new challenges.” Paris, 2018.
7. Turdaliyev J. “O‘quvchilarda o‘qishga motivatsiyani shakllantirish.” // Xalq ta’limi, 2022, №2.